

Lap 02 Segítség az előzetes kutatási feladatokhoz

1. Nézzetek utána, mi történt Kamenyec-Podolszkijban!

1941. július–augusztusban több ezer „állampolgárságát igazolni nem tudó”, a törvények által zsidónak nyilvánított embert deportáltak - elsősorban Kárpátaljáról, de az ország más területeiről is - a kőrösmezei határállomásra, majd onnan tovább, a németek által megszállt Ukrajnába. A kitelepítetteknek magyar állampolgárságukat kellett volna bizonyítani. A kitelepítési akció fő szervezője a KEOKH (Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság) volt. A szervezet hivatalosan deklarált céljával, azaz az országba menekült lengyel és orosz zsidók eltávolításával ellentétben, Kárpátalján nem azt vizsgálták, hogy ki tartozik ebbe a kategóriába, hanem hogy ki nem tudja azt állampolgársági bizonyítvánnyal igazolni, sőt, sok helyütt még az ilyen bizonyítvánnyal rendelkezőket is elvitték.

Végül Jeckeln SS-alezredes (Einsatzgruppe-C) vállalta, hogy szeptember 1-ére az utolsó szálig elpusztítja ezeket a deportáltakat. Kamenyec-Podolszkijban és a szomszédos városokban 1941. augusztus 27-28-án gyilkolták meg az oda deportált zsidókat, így a Magyarországról kitelepítettek többségét is. A KEOKH augusztus 22-ei jelentése szerint 17 656 személyt toloncoltak ki. (A holokauszt történetében Kamenyec-Podolszkij volt az első, ahol tízezres nagyságrendben mészároltak le zsidókat.)

A második zsidótörvény (1939. IV.törvénycikk) 9. paragrafusa lehetőséget adott az állampolgárság visszavonására.

3. § Honosítás, házasságkötés vagy törvényesítés által zsidó magyar állampolgárságot nem szerezhet.

Felhatalmaztatik a belügyminiszter, hogy hatálytalanítsa a honosítás (visszahonosítás) útján az 1914. évi július hó 1. napja után magyar állampolgárrá lett annak a zsidónak honosítását (visszahonosítását), akit életviszonyai nem utalnak arra, hogy az ország területén maradjon. Hatálytalanítani kell a honosítást (visszahonosítást), ha a honosításnak (visszahonosításnak) a törvényben meghatározott előfeltételei nem állottak fenn, vagy ha a magyar állampolgárságnak honosítás (visszahonosítás) útján való megszerzése érdekében bűncselekményt vagy fegyelmi vétséget követtek el vagy a hatóságot megtévesztették. A honosítás (visszahonosítás) hatálytalanítása kiterjed a honosított (visszahonosított) személynek vele együttélő feleségére és atyai hatalma alatt álló kiskorú gyermekeire is, ha a határozat eltérően nem rendelkezik. A honosítás (visszahonosítás) hatálytalanításával együtt a névváltoztatás engedélyezését is hatálytalanítani kell.

2. Nézzetek utána, kik számítottak zsidónak a második zsidótörvény alapján! Milyen jelentősége volt a kikeresztelkedésnek a törvények alapján?

1939. évi IV. törvénycikk

a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról

1. § A jelen törvény alkalmazása szempontjából zsidónak kell tekinteni azt, aki ő maga vagy akinek legalább egyik szülője, vagy akinek nagyszülői közül legalább kettő a jelen törvény hatálybalépésekor az izraelita hitfelekezet tagja vagy a jelen törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt úgyszintén a felsoroltaknak a jelen törvény hatálybalépése után született ivadékait.

Az előző bekezdésben meghatározott személyek közül nem lehet zsidónak tekinteni azt, aki az 1939. évi január hó 1. napja előtt kötött házasságból származik, ha szülői közül csak az egyik és nagyszülői közül is legfeljebb kettő volt az izraelita hitfelekezet tagja és ha

1. mindkét szülője már a házasságkötéskor valamely keresztény hitfelekezet tagja volt és azontúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt, vagy

2. szülőinek házasságuk megkötése előtt a törvényben meghatározott módon kötött megegyezése értelmében a keresztény szülő vallását követi és a házasság megkötésekor izraelita vallású szülő az 1939. évi január hó 1. napja előtt valamely keresztény hitfelekezetre tért át és azontúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt, vagy

3. születésétől kezdve keresztény hitfelekezet tagja volt, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett, izraelita vallású szülője az 1939. évi január hó 1. napját megelőzően vált valamely keresztény hitfelekezet tagjává és mind ő maga, mind a szülője ezentúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt.

3. Nézzetek utána a következő embermentők tevékenységének: Valdemar Langlet, Raoul Wallenberg

Valdemar Langlet, a Svéd Vöröskereszt magyarországi küldötte volt 1944-45-ben.

1944. június 11-én Carl Danielsson, a budapesti svéd követ azzal a kéréssel fordult a magyar kormányhoz, hogy engedélyezze a Svéd Vöröskereszt csatlakozását a Magyar Vöröskereszthez, hogy elárvult zsidó gyermekek ezreinek tudjanak élelmet és szállást adni. Langlet azon nyomban humanitárius kampányba kezdett, együttműködve a Magyar Vöröskereszttel. Langlet doktor és felesége svéd menleveleket adott ki és osztott szét magyar zsidóknak, ami lehetővé tette, hogy megmeneküljenek a náci vagy nyilaskeresztes deportálástól és a haláltáboroktól.

Raoul Wallenberg 1912. augusztus 4-én született. Családja egyike volt a leggazdagabb svéd nagytőkés családoknak. Édesapja korai halála után neveltetését kereskedő és diplomata nagyapja vette át. Érettségi után építészetet tanult az USA-ban, később Dél-Afrikában majd Palesztinában élt. Itt került először kapcsolatba Németországból elmenekült zsidókkal. Miután visszatért Svédországba, egy élelmiszerekkel kereskedő kis cégnél kapott állást, melynek egy magyar zsidó volt a vezetője.

A budapesti svéd követség 1944 májusában kezdett különféle módszerekkel védelmet biztosítani a Svédországhoz kötődő üldözötteknek. Ideiglenes útleveleket, beutazási vízumról és svéd állampolgársági kérelemről szóló igazolásokat állítottak ki megmentésük érdekében. Raoul Wallenberg 1944 júliusában érkezett Magyarországra azzal a feladattal, hogy az embermentő munkát vezesse. Kiküldetését egy amerikai intézmény kezdeményezte, és pénzügyileg támogatta is.

Wallenberg a svájci Carl Lutz példáját követve megkezdi az ún. Schutz-Passok, a védlevelek/menlevelek kibocsátását. A Schutz-Pass igazolta, hogy tulajdonosa svéd védelem alatt áll. Wallenberg a magyarországi nyilas kormánnyal folytatott tárgyalásai során kiharcolta, hogy a kormány elismerjen 4 500 darab Schutz-Passt. A svéd követség munkatársai ennek a többszörösét állították ki.

Wallenberg volt a felelős a budapesti nemzetközi gettóban és Budapest területén máshol felállított mintegy harminc védett „svéd házért” is. Az itt élő több ezer ember élelmiszer- és gyógyszerellátását is ő szervezte meg.

1944 októberétől ismét koncentrációs táborokba és munkatáborokba indultak a vonatok, majd vonat hiányában gyalogos halálmenetek. Wallenberg többször is sikerrel avatkozott közbe. A vasútállomásokon és az országutak mentén védleveleket osztott ki, alkudozott, fenyegetőzött a zsidókat kísérő csendőrökkel, hogy minél több embert menthessen meg.

Féléves tevékenysége nyomán kb. 25 ezer ember köszönheti az életét neki és munkatársainak.

Wallenberg 1945. január 17-én tűnt el Budapestről, nem sokkal azután, hogy az orosz csapatok bevonultak Pestre. Önként kereste fel a szovjet erőket, és kérte, hogy vigyék az ország keleti részén lévő főhadiszállásukra. Letartóztatták, későbbi sorsa, és szovjetunióbeli fogságának története ismeretlen. A Szovjetunió évtizedekig többszöri megkeresés ellenére sem adott ki információt. Az oroszok 40 éves késéssel ismerték be, hogy 1947-ben meghalt a KGB hírhedt moszkvai Lubjanka-börtönében.

4. Nézzetek utána a következő embermentők tevékenységének: Angelo Rotta, Carl Lutz

Angelo Rotta a Vatikán budapesti küldötte, a diplomáciai kar rangidőse, 1930-tól budapesti pápai nuncius. Magyarország német megszállása után a diplomáciai zsidómentő akciók egyik irányítója. Többször tiltakozott személyesen a zsidók megbélyegzése, a gettózások, a deportálások ellen. Jelentéseiben részletesen tájékoztatta a Vatikánt a magyarországi állapotokról, sürgette XII. Pius fellépését. A nyilas fordulat után is bejárása volt a kormányzathoz, és a Vatikán tekintélyét felhasználva egyre fokozódó nyomást gyakorolt a nyilasokra. A nunciatura több ezer, részben illegális védődokumentum kibocsátásával mentett meg zsidókat a deportálástól. Az akciókat Rotta megbízásából Újváry Sándor újságíró irányította. Október 21-én kétórás megbeszélést folytatott Szálasival, ennek több mint fele a zsidók jogainak védelmével telt el. Szálasi megígérte (ezt megelőzően ugyanis Carl Lutz svájci konzul eljuttatta hozzá az USA kormányának fenyegető hangú jegyzékét), hogy sem deportálásra, sem a zsidók megsemmisítésére nem kerül sor, ezt

nyilvánosan meg is hirdette. Október 22-én nyilvános falragaszokon hívták fel a zsidó férfiakat 16-60 és a nőket 16-40 éves korig, "munkaszolgálatra" való jelentkezésre. Ezzel a Szálasi-kormány a deportálást katonai jellegűnek igyekezett beállítani és kimutatni, hogy a hadihelyzet megkívánja a zsidók munkába állítását. A felhívás azonban lehetővé tette, hogy a bevonulás alól mentesüljenek azok a zsidók, akik "külföldi állampolgárságúak és érvényes útlevéllel rendelkeznek". Carl Lutz (ld. alább) ezt kihasználva adta ki igazolások ezreit, miszerint "az illető érvényes útlevél birtokában lévő személynek tekintendő, miután svájci kollektív útlevélben szerepel". Ezzel ki tudta védeni a magyar hivatalos álláspontból fakadó veszélyt, amely értelmében, aki csoportos útlevélben szerepel, már nem magyar állampolgár, tehát útlevelet sem kaphat. A svájci menleveleket aláírás nélkül adták ki, mivel a svájci követ Maximilian Jager – Angelo Rottával ellentétben - nem volt hajlandó aláírni azokat.

Carl Lutz vallásos neveltetése nem volt mentes az antijudaizmustól. 1935-ben Palesztinába helyezték, ahol az első, arabok rendezte pogromok felébresztették benne az együttérzést. Ő szervezte Németország diplomatáinak kijuttatását az ellenséges brit területről. Ekkori munkásságára a németek hálával emlékeztek vissza, ami megkönnyítette 1944-es budapesti tevékenységét.

Carl Lutz 1942-ben érkezett diplomáciai szolgálatra Magyarországra, Budapesten a későbbi mentési akció egyik kezdeményezője lett. Egyetlen célja volt: minél több embert megmenteni. Több ezerre tehető azoknak a száma, akik a nevéhez fűződő mentési akciók révén éltek túl a Vészkorszakot.

Budapesten (V. kerületi Vadász utca 29. szám alatt) az ún. Üvegházban helyezte el a svájci konzulátus kivándorlási részlegét, amely kollektív útlevelet bocsátott ki; a ház ettől kezdve diplomáciai védelmet élvezett. A kollektív útlevélben szereplő emberek igazolást kaptak arról, hogy kiutazásuk intézése folyamatban van, ezért hatósági értelmezés szerint nem vonatkoznak rájuk a zsidókról szóló deportálási és egyéb rendelkezések. Ekkor kezdődött a védlevelek és védútlevelek (Schutzbriefe, Schutzpässe) készítése, ezek igazolták, hogy birtokosuk rajta van a listán. Svájc 62 ezer védlevelet adott ki. A Vadász utcai épület a második világháború idején illegális cionista központ is volt, ahol Magyarország német megszállásáig (1944. március 19.) mintegy 10 ezer magyarországi zsidó palesztinai kivándorlását is elősegítették. Az izraeli bevándorlási mozgalmak az Üvegházba menekítették az illegálisban élőket, innen szervezték a tiltott határátlépést, innen juttatták el az életmentő okmányokat a bujdosókhoz.

Lutz megállapodott a magyar kormánnyal, hogy vízummal rendelkező zsidók utazhassanak az angolok fennhatósága alatti Palesztinába. Az 1942-43-as években, főleg hajón, a Dunán és a Fekete-tengeren sikerült a cionista szervezetekkel együttműködve több ezer zsidót az „ellenséges” brit területekre irányítani. Carl Lutzot 1945 áprilisában kiutasították Magyarországról, hazájában pedig figyelmeztették, hogy a zsidómentő akcióval túllépte hatáskörét, majd megfosztották hivatalától.

Forrás:

<http://www.holokausztmagyarorszagon.hu>

<http://www.1000ev.hu>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Raoul_Wallenberg

Karsai László: Holokausz. 2001.

Theo Tschuy: Becsület és bátorság. 2002.